

здаєть умови для глибокого постиження сутності феномена методическої компетентності та ефективного моделювання змістовно-технологіческої моделі формування компетентності як стратегіческогo напрямлення підготовки майбутнього вчителя.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика. — М.; Ростов-н/Д., 1999.
2. Зорина Л.Я. Отражение идей самоорганизации в содержании образования // Педагогика. — 1996. — № 4. — С.103 — 105.
3. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как мировидение: диалог с Пригожиным // Вопросы философии. — 1992. — № 12. — С.32.
4. Кучугурова Н.Д. Профессионально-методическая подготовка учителя математики: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08. — Ставрополь, 2002.
5. Шевелева С.С. Открытая модель образования (синергетический подход). — М., 1997.
6. Хакен Г. Синергетика. Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Перевод с англ. Ю.А.Данилова; Под ред. Ю.Л.Климонтовича. — М., 1985.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АКСІОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ-ОРГАНІЗАТОРА ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

Т.В. Яцула
м. Херсон

Провідною тенденцією розвитку освіти сьогодні є перехід до ціннісної парадигми. Орієнтація на дану тенденцію потребує кардинальних змін у професійно-педагогічній підготовці майбутніх вчителів-вихователів. Педагогічна аксіологія, відображаючи спектр освітніх цінностей, визначає, розвиває ціннісну свідомість, ціннісне відношення, ціннісну педагогічну діяльність вчителя.

Педагогічна аксіологія, будучи відносно самостійною частиною загальної аксіології, представляє собою міждисциплінарну область знання, що розглядає освіту, виховання, навчання, педагогічну діяльність як основні людські цінності. Виявлення суб'єктивних цінностей як зразків орієнтації свідомості й поведінки створює передумови для подальшого розвитку та функціонування педагогічної аксіології [1].

Як нову методологію педагогічної освіти, аксіологічний підхід розглядають Н.Асташова, І.Бех, Є.Бондаревська, І.Ісаєв, Н.Нікандров, В.Сластьонін, Г.Чижакова, Є.Шиянов.

Гуманізація життя суспільства приводить до розуміння того, що вищою цінністю буття є людина. І тому основним сенсом педагогічної діяльності стає створення умов для творчого розвитку і самореалізації особистості.

Дозвілля школярів як середовище їх життєдіяльності викликає занепокоєння в педагогічній спільноті. Соціокультурні обставини сьогодення (вплив

засобів масової комунікації, зменшення закладів позашкільної освіти, відрив дорослих від світу дітей та ін.) свідчать, що ця проблема є особливо актуальною для педагогічної науки і практики. Розв'язуючи питання створення особистісно значущого для підлітків середовища в час їхнього дозвілля, ми дійшли висновку про необхідність нових підходів щодо професійно-педагогічної підготовки вчителя-вихователя. Аксиологічний підхід надає змогу вирішувати проблему впливу (інтеріоризації) світу цінностей особистості вчителя-вихователя на розвиток цієї сфери свідомості вихованців.

Мета статті полягає у висвітленні концептуальних засад аксиологічного підходу як базової основи підготовки вихователя-організатора дозвілля школярів.

Аксиологічний, ціннісний підхід виступає певним „містком” між теорією і практикою. Він дозволяє, з одного боку, вивчати явища з точки зору закладених у них можливостей задоволення потреб дітей, а з іншого — розв'язувати завдання їх особистісного розвитку.

У відповідності з потребами особистості науковці (В.Сластьонін, І.Ісаєв, Є.Шиянов і ін.) виділяють такі види цінностей: цінності, пов'язані з утвердженням особистості у суспільстві, найближчому соціальному середовищі; цінності, пов'язані з задоволенням потреби у спілкуванні; цінності, що пов'язані із самовдосконаленням; цінності, пов'язані з самовираженням та утилітарно-прагматичні цінності. Розглянута класифікація представляє інтерес у плані організації освітньо-виховного процесу у вузі: вона допомагає викладачам і студентам усвідомити цінності педагогічної діяльності.

Інтеріоризація цінностей створює фундамент професійної культури учителя, базовими основами якої є:

— дитина як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до її розвитку, до соціальної захищеності та підтримці її творчої індивідуальності;

— сукупний педагогічний досвід людства, що відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення;

— способи педагогічної діяльності, педагогічні технології і перевірені практикою освітньо-виховні системи;

— педагогічні властивості, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу і власного життєвого шляху [2].

Виходячи з цього положення, ми вважаємо, що професійну підготовку майбутніх учителів треба починати з актуалізації інтересу до світу дитини, її потреб, її світосприйняття. Ми пропонуємо студентам створити усну газету “Світ дитинства”, яка має рубрики: “Дитячі роки видатних відомих людей”, “Як я став вчителем”, “Сучасна дитина”, “Образи дітей в літературних творах”, “Сучасні фільми для дітей і про дітей”. Особливий інтерес викликає рубрика “Сучасна дитина”. Студенти добирають висловлювання дітей різного віку, елементи дитячих листів до редакцій журналів, що надають змогу уявити світосприйняття дітей. Досить часто обговорення цієї рубрики включає власні спогади, аналіз власного досвіду.

Готуючи матеріали, майбутні вчителі-вихователі більш усвідомлено уявляють свою діяльність, оцінюють фактори, що впливають на становлення особистості, використовуючи при цьому і власний досвід (Хто з дорослих вплинув на розвиток тих чи інших якостей, які життєві ситуації допомогли у визначенні життєвих орієнтирів та ін.)

Н.Асташова [1], розглядаючи концептуальні засади педагогічної аксіології, акцентує увагу на змісті категорії „цінність”, яка з’являється як психопедагогічне утворення. Саме в цінності присутнє ставлення людини до середовища і самої себе. Це відношення є результатом певного суб’єктивно соціального за своєю природою ціннісного акту, складовими якого виступають: суб’єкт оцінки; об’єкт, що оцінюється; рефлексія з приводу оцінки і її реалізації. У контексті виявлення предмету педагогічної аксіології автор розглядає наступні функції:

- смислоутворююча (одна з центральних, оскільки об’єднує змістові і процесуальні аспекти освіти, стимулює інтелектуальну ініціативу). Реалізується через актуалізацію змісту процесу, об’єкта, виділення конкретних фактів і положень, критичне осмислення інформації, розуміння смислу, вилучення власного смислу, інтеріоризацію цінностей, реалізацію смислу, що був придбаний;

— оцінююча — виражається у розвитку в учасників педагогічного процесу адекватної оцінки явищ дійсності і духовного життя;

— функція орієнтації — пов’язана з можливостями на основі заданих параметрів „ієрархії цінностей” визначити пріоритетний стан особистості, її професійних характеристик;

— нормативна — „узаконує” складові компоненти аксіосфери педагога, вихованця, системи їх взаємовідносин, що є свого роду ціннісним зразком, „камертоном” системи навчання і виховання;

— регулююча — направляє розвиток системи освіти, суб’єктів цієї системи в русло національних і загальнолюдських цінностей, що мають гуманістичний зміст; установлює необхідну взаємодію в освітній сфері (причому роль регулятивної функції підвищується з ростом рівня духовності учасників педагогічного процесу); контролююча — дозволяє відслідковувати рівні сформованості ціннісних орієнтацій особистості, розвиток цінностей у культурно-історичному контексті.

Базуючись на цих функціях, ми вважаємо, що поряд з отриманням знань з теорії і методики виховної роботи майбутні вихователі повинні усвідомити смисл власної педагогічної взаємодії, яка обов’язково пов’язується зі смислом життя. Пропонуючи написати педагогічний твір-роздум „Я-вчитель” або „Я допомагаю дитині зростати”, ми нашоувуємо їх на роздум про роль учителя в житті людини, на особливі цінності педагогічної діяльності. Аналізуючи ці твори, ми бачимо, з одного боку, усвідомлення смислу педагогічної дії, з другого, досить формальне сприйняття педагогічної професії. Наприклад, Наталя Р. пише: „Ребенок - это самое незащищенное существо на свете; его хрупкую душу так легко ранить и ...изуродовать. Нет, не дети в

— цінності, що дозволяють здійснювати самореалізацію (творчий характер праці педагога, романтичність і захопливість педагогічної професії, можливість допомоги соціально неблагополучним дітям і ін.);

— цінності, що дають можливість задовольняти прагматичні потреби (можливості одержання гарантованої державної служби, оплата праці і тривалість відпустки і ін.).

Отже, цінності вчителя — це внутрішній, емоційно освоєний регулятор педагога, що визначає його ставлення до оточуючого середовища і до себе, що моделює зміст і характер професійної діяльності, яку він виконує.

Інтерпретуючи запропоновані класифікації цінностей, виділимо наступні їхні групи:

1 група — цінності, що розкривають значення й зміст цілей професійно-педагогічної діяльності вчителя-вихователя (цінності-мети); концепція особистості студента-професіонала в її різноманітних проявах у різних видах діяльності й концепція-професійне як джерело й результат професійного самовдосконалення;

2 група — цінності, що розкривають значення способів і засобів здійснення професійно-педагогічної діяльності (цінності-засобу); концепції педагогічного спілкування, педагогічної техніки й технології, і ін.;

3 група — цінності, що розкривають значення й зміст відносин як основного механізму функціонування цілісної педагогічної діяльності (цінності-відносини); концепція власної професійної позиції, що включає відношення вчителя до учнів, себе, своєї професійної діяльності, іншим учасникам педагогічного процесу;

4 група — цінності, що розкривають значення й зміст психолого-педагогічних знань у процесі здійснення педагогічної діяльності (цінності-знання); теоретико-методологічні знання про формування особистості й діяльності, знання провідних ідей і закономірностей виховного процесу в сфері дозвілля школярів, знання психології учнів підліткового й старшого шкільного віку та ін.;

5 група — цінності, що розкривають значення й зміст якостей особистості вчителя-вихователя (цінності-якості); різноманіття взаємозалежних індивідуальних, особистісних, комунікативних, статусно-позиційних, діяльно-професійних і зовнішньо-поведінкових якостей особистості вчителя-організатора дозвілля школярів як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, що проявляються в спеціальних здатностях: здатність до творчості, здатність проектувати свою діяльність і передбачати її наслідки, здатність співвідносити свої цілі й дії із цілями й діями інших, здатність до співробітництва, здатність до діалогічного інтимно-особистісного спілкування, здатність будувати гуманістичні діалогові відносини з іншими й т.д.

Виходячи з цих позицій, наступний етап професійно-педагогічної підготовки вчителя-вихователя пов'язаний зі спрямуванням на актуалізацію суб'єкт-суб'єктних відносин в майбутній виховній діяльності. Ми пропонуємо студентам спроектувати клубне «б'єднання» дозвіллевого спілкуван-

ня учнів підліткового та старшого шкільного віку, яке, з одного боку, базується на потребах, інтересах підлітків, з другого, — на інтересах майбутніх вчителів-вихователів. При цьому останні звертаються до власного досвіду (які проблеми і питання були актуальними в той період, коли вони були у відповідному віці; хто і як намагався їм допомагати та інші). Таким чином, майбутні вихователі реально заглиблюються в психологічний стан підлітка, старшокласника, корегують зміст свого спілкування в залежності від соціокультурних змін, які знаходять відображення в субкультурі визначеного віку (аналіз матеріалів преси, молодіжних телепередач, анкетування відповідного напрямку). Проекти клубів дозвілєвого спілкування свідчать, що майбутня суб'єкт-суб'єктна взаємодія має особистісну цінність для студента. Так вступне слово до проекту досить часто фіксує особистісно значущий рівень сприйняття як особистості підлітка, так і спілкування з ним. Наприклад, авторка клубу "І плеться музика, музика, музика або Пісня душі людської" Ганна Осипенко пише: "Ідеєю створення клубу послужило усвідомлення того, що мене не залишає відчуття "чуда", коли я уявлю, як буду обговорювати з учнями твори музикантів і ми разом спробуємо дослідити в силу своїх можливостей їх глибини, проникнути в їх таємниці, піднятися до їх висот. Упевнена, що це відчуття чуда і пов'язаного з ним відчуття радості - радості від його сприйняття і усвідомлення - наповнить і доповнить моє життя, примусить мене як педагога працювати набагато більше і "жертвувати собою без усякого жалю..."

Моделюючи клуб "Супергерой і Я" К.Фальченко висуває наступні цілі: "Определение важности каждого из нас в реальной жизни. Понимание своей уникальности и силы, которая находится внутри нас. Раскрытие внутренних талантов сравнения себя с телевизионным супергероем". Як бачимо, авторка базує свій зміст на сучасному для підлітка (соціокультурному) змісті але при цьому висуває актуальні для виховної взаємодії завдання. Хід реалізації проекту свідчить про наявність в її свідомості цінностей-відносин. Так, плануючи особистісно значуще спілкування в клубному об'єднанні дозвілєвого спілкування школярів, вона в темі "Он уникален, а я обычен, такой же, как все..." висуває завдання "раскрытие внутренней уникальности каждого ребенка". Хід проведення цієї зустрічі наступний: "Сегодня на экране телевизора мы всё чаще привязываемся к какому-нибудь телесериалу, в котором главный герой обладает сверхчеловеческой силой. Силой с помощью которой он может останавливать время, бороться со злом, двигать предметы на расстоянии и т.д.

Просмотрев, например, телесериал «Баффи — победительница вампиров», нам так хочется встать с дивана и обладать талантом борьбы или ведения боя. Но по прохождении получаса мы понимаем, что это невозможно и в голове начинают бродить мысли: «Я не такая как она, и некогда такой не буду...», «Стать бы, такой как она...», «Она атлетичная, красивая, а я, что я, толстая и неподъемная...»

Многим из нас легче рассказывать о своих слабостях и ошибках, чем о

своих сильных сторонах и достижениях, особенно в сравнении с нашим любимым супергероем. Те из нас, которые считают себя достаточно симпатичными, прилежными и усердными, под влиянием этого сравнения склонны формировать негативные суждения в свой собственный адрес.

«Он уникален, а я обычен, такой же, как все...»

Как часто, умея красиво рисовать, мы хотим обладать даром, поднимать тонны металла одним пальцем. А нужно ли это нам на самом деле? Давайте ПОСМОТРИМ!

Возьмем листок бумаги и карандаш для заполнения маленького тестика:

Тест: 1) Что мы умеем делать лучше всего?

2) Какой дар нам хотелось бы иметь?

3) Как проявляется то, чем вы лучше всего владеете?

Давайте посмотрим и проанализируем наши ответы.

Кажется, что все наши умения очень обычны и не представляют никакой уникальности. Но это не так.

Вот кто-то из девочек умеет очень хорошо готовить. Её блюдо самое вкусное, потому что она кладёт туда что-то особенное, что-то, что отличает это блюдо от всех остальных. Попробовав это самое блюдо, мы скажем: «Как вкусно! Ты волшебница кулинарии». Вот видите «волшебница», магическое слово, применённое к вам, уже отличает вас от других.

Кто-то из мальчиков умеет хорошо играть в футбол, и на поле, забив гол, все мальчишки кричат: «О, стальная нога!». Вот именно это и есть то, что отличает парнишку от всех.

Так можно рассмотреть каждое из ваших умений: «Танцует — как бабочка», «Рисует как Пикассо»... Игра «Я уникальный!»

Таким чином, аналіз тільки однієї зустрічі з підлітками свідчить про небайдужість майбутнього вихователя до проблем підлітка, середовища його життя, яке суттєво впливає на світосприйняття і бажання допомогти у вирішенні його проблем. Це дає основу стверджувати, що ціннісна сфера майбутнього вихователя як референтної для дитини дорослої людини знаходиться в стані інтенсивного розвитку, в якому смисложиттєві професійні орієнтири набувають яскравого висвітлення.

Психолого-педагогічні знання, які одержують студенти, усвідомлюються ними як особистісно значущі для їх педагогічної компетенції у взаємодії з учнями підліткового і старшого шкільного віку. Особливу увагу ми надаємо технологіям спілкування, головними ознаками якого на суб'єкт-суб'єктному рівні є:

— особистісна орієнтація співрозмовників — готовність бачити і розуміти співрозмовника; шанобливе ставлення до іншого. Враховуючи право кожного на вибір, учитель повинен прагнути не нав'язувати думку, а допомогти іншому обрати власний шлях розв'язання проблеми;

— рівність психологічних позицій співрозмовників. Хоча вчитель і учні нерівні соціально (різній життєвий досвід, ролі у взаємодії), проте для забезпечення активності учня, що є передумовою розвитку його особистості, слід

уникаги домінування педагога і визавати при во учня не т власну думку, позицію, бути готовим самому також змінювати я;

— проникнення у світ почуттів і переживань, готовність стати на позицію співрозмовника. Це спілкування за законами взаємного довіря, коли партнери дослухаються один до одного, поділяють почуття, співпереживають;

— нестандартні прийоми спілкування, що є наслідком відходу від суто ролівої позиції вчителя.

Залежно від того, реалізовано принцип суб'єкт-суб'єктної чи суб'єкт-об'єктної взаємодії, спілкування постає як функціонально-рольове або особистісно зорієнтоване.

Функціонально-рольове спілкування вчителя — суто ділове, стандартизоване, обмежене вимогами ролівої позиції. Головна мета його — забезпечення виконання певних дій. Особисте ставлення педагога й учня не враховується й не виявляється.

Особистісно орієнтоване спілкування вчителя передбачає виконання нормативно заданих функцій з виявом особистого ставлення, своїх почуттів. Головна мета впливу — розвиток учнів. Особистісно орієнтоване спілкування — складна психологічна взаємодія. Як видно з його визначення, вчитель, який організує стосунки з учнями таким чином, спрямований не стільки на виконання нових завдань, скільки на розвиток учнів за допомогою певних дій, форм роботи.

Діалог педагогічний — це дія у педагогічному процесі, яка дає кожному партнерові можливість самовираження у спілкуванні [3].

Діалогічне педагогічне спілкування — це тип професійного спілкування, що відповідає критеріям діалогу, забезпечуючи суб'єкт-суб'єктний принцип взаємодії педагога та учнів.

Процес діалогу забезпечується спільним з учнем пошуком, спільним аналізом, спільним виправленням помилок. Педагог не зводить своїх дій до оцінювання поведінки учня і вказівок на шляхи виправлення. Такий шлях означав би пасивність виховання. Для того, щоб стимулювати успішне самовиховання учня, педагогові слід давати школяреві інформацію про нього, але той мусить сам учитися давати собі оцінку.

Гуманізація педагогічної взаємодії полягає в децентрації позиції вчителя щодо всіх інтересів, які ні збігаються з інтересами розвитку дитини, а в діалозі — у зосередженості на співрозмовнику. Тому зосередженість на співрозмовникові — така позиція педагога в професійному спілкуванні, коли в центрі уваги вчителя є особа співрозмовника, його мета, мотиви, точка зору, інтереси, потреби.

Зосередженість на співрозмовникові передбачає не лише увагу до іншого, а й готовність змінювати свої наміри, міркування відповідно до реакції співрозмовника. Учитель діє, виходячи з усвідомлення: «я готовий змінити свою думку, зважаючи на твоє рішення, це допомагає нам спільно розв'язати проблему».

Учень, його особистість стає цікавим і важливим для педагога. Він уваж-

ний до реакції дитини, буде своєю взаємодією в площині інтересів співрозмовника і пропонує шляхи розв'язання проблем залежно від потреб підлітка. Звернення педагога в діалозі завжди має установку на відповідь партнера, яку він цінує, приймає з визнанням права на особисту позицію співрозмовника у взаємодії.

Яким є психологічний портрет особистісно орієнтованого вчителя:

— він відкритий і доступний для будь-якого учня, не викликає в них страху, дає їм можливість висловлювати свої думки і почуття, відвертий у своїх поглядах;

— демонструє дітям цілковиту довіру до них, не принижує їхньої гідності;

— щиро цікавиться життям учнів, не байдужий до їхніх проблем, справедливий;

— виявляє емпатійне розуміння — бачення поведінки учня його ж очима, уміє «постояти в чужих черевиках», відчуваючи внутрішній світ дитини;

— надає учням реальну допомогу.

Особлива увага приділяється нами розвитку вмінь ведення діалогу.

Домінанти при цьому ми ставимо на наступних позиціях:

- Пріоритети виховних, особистісно значимих цілей спілкування
- Здатність будувати діалогічні відносини; готовність уважно слухати розуміти підлітків, емоційна відкритість і щирість у вираженні почуттів.
- Відкритість своєї ціннісно-сислової позиції, (гуманістичної, суб'єктної, діалогової, педагогічної).
- Врахування індивідуально-творчих особливостей, життєвого, пізнавального досвіду кожного підлітка старшокласника, визнання і безоцінне прийняття унікальності і неповторності його особистості.
- Розширення соціального і комунікативного досвіду школярів, організація діалогового простору.
- Оволодіння мистецтвом діалогіки.
- Максимальне використання самостійності учнів підліткового і старшого шкільного віку, їхньої ініціативи, критичного мислення, незалежність від стереотипів, неупередженість поглядів і думок стосовно іншої людини.
- Актуалізація творчого потенціалу, включення підлітків старшокласників у пошук істини.
- Здійснення постійної об'єктивації, рефлексії, зворотному зв'язку, спостереження за особистісними змінами
- Використання індивідуальних особливостей темпераменту, мови, інтуїції, імпровізації, творчий характер активності.
- Досягнення результатів, висновків, підсумків шляхом дискусійного обговорення, прояснення розуміння кожного, інтеграції індивідуальних висновків.

Таким чином, спрямованість професійно педагогічної підготовки на актуалізацію особистісних смисложиттєвих цінностей і цінностей педагогічної діяльності збагачує майбутнього вихователя ідеями, цінностями майбутньої діяльності, переінтегрує знання відповідно до нового досвіду, але

роз-
ітка.
ера,
мов-
:
них
й у
сті;
гра-
чи-
ни;
тги
юї,
на-
не
за-
р-
ть
і.
ів
р-
д,
ї-
ї-
а
-
-
е

зберігає індивідуальність особистості кожного майбутнього вихователя, її цілісність, її гідність, її толерантність, її якість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асташова Н.А. Концептуальные основы педагогической аксиологии // Педагогика. — 2002. — №8. — С.8—13. 2. Педагогика: Учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. — М., 2000. 3. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — К., 2004. 4. Чижакова Г.И. Теоретические основы становления и развития педагогической аксиологии: Автореф. дис.... д-ра пед. наук. — М., 1999.

ПРОГРАММА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОГО СЕМИНАРА ПО ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ К ВЕДЕНИЮ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

О.А. Мандражи
г. Харьков

Современные направления развития общества предполагают изменения и в подходах к основным целям, и к содержанию, и к организации образования, что в свою очередь оказывает влияние на педагогическую деятельность. Поэтому, с целью реализации интересов каждого учителя, стимулирования и развития его индивидуально-неповторной и эффективной системы педагогической деятельности, подготовки к ведению инновационной деятельности и саморазвития личности, нами была разработана и введена в действие в трех Харьковских школах программа научно-практического семинара. Ее содержание разрабатывалось и планировалось с учетом с одной стороны — анализа диагностических исследований потребностей учителей и особенностей учебного заведения, а с другой стороны — осознания того, что обучение будет поддерживаться самой структурой инновационной среды [5].

Используя практические наблюдения [6, 87], нами были определены следующие цели семинара:

- усовершенствование и интенсивное обогащение знаний педагогов;
- развитие профессионально-ценностных ориентаций, убеждений, соответствующих современным требованиям общества, учеников и жизненных принципов учителей;
- культурологическое развитие;
- развитие мотивов инновационной деятельности;
- развитие стойких моральных качеств личности;
- развитие современного стиля мышления, таких его черт, как системность, конкретность, креативность, гибкость, экономичность, чувство меры и т.п.;